

С Т А Н О В И Щ Е

от доц. д-р Кристиян Енчев, ИИОЗ – БАН

за дисертационния труд на Цена Динчева Желязкова за присъждане на
образователната и научна степен "доктор"

по професионално направление **2.3. Философия (Онтология)**

на тема

"Субектност и достойнство"

Дисертационният труд на Цена Желязкова се състои от увод, две глави, съдържащи общо седем параграфа, заключение и библиография. Основава се на "субектния подход", стъпващ върху хегелианска философска парадигма от специален вид, разработван от български философи, в която присъстват като елементи свободата и творчеството. Характерно за този подход е схващането на субектността в дейностен план, като тя самата се осмисля в хода на постъпателно овладяване на различни по тип региони. Достойнството е централното за дисертацията понятие и то се разглежда като всеобща, а не като особена реалност, а с оглед на това Желязкова издига методологически изискването за неговата възможна регионална специфицируемост. Това означава, че когато дисертантката твърди, че понятието за достойнство надхвърля етическата сфера и съвсем основателно подлежи на прехвърляне към онтологичната такава, става дума за динамична жизненост или сила, която е способна действено да утвърждава битие. Това е изследователски контекст, който обаче не е неутрален към методологическите предпоставки и метафизическа фундираност на достойнството в битийно привилегирована и структурирана същност с абсолютен характер.

Познавателните подстъпи към достойнството в дисертацията са обвързани с изискването за "удържане отрицателното на стойността": така ценността става абсолютно противопоставена на стойността и с това се полага граница, зад която вече нямаме никакви степени, никаква относителност: нито количествена, нито качествена. Ако обаче ценностната сфера е пряко свързана с получената привилегирована позиция "вътрешна определеност" като "всеобща характеристика" на достойнството, то това означава скрито въвеждане на "мета-субект" (по Димитър Вацов), който, метафорично казано, "раздава картите". Във въвеждането на такъв мета-субект няма нищо притеснително от гледище на прокарвания в дисертацията подход – там в модифициран вид се разгръща и минава през необходими етапи хегелианска по стил, предопределена схема на развитие на субектното. Проблем би възникнал тогава, когато стане интересна сингуларността: тоест когато неподлежащи на рационален контрол отклонения от предзададен ход на развитие придобият легитимност. В известен смисъл, отъждествяването на философски изследваното достойнство и всеобщността на неговия обхват изключва мисленето на необходимостта като случваща се в една "онтология на настоящето", при която същността се случва без предварително зададена необходимост, без матрична формативност със строгост, недопускаща никаква степен на отклонение от стоящия преди всяко развитие образци и цялостен план на архитектурната динамика. Тук е добре да се направи разграничение между "субектността" като специфично за дисертационния подход понятие и субективността на активен конкретен субект като агент на действие. Вътре в текста се утвърждава потенциалността като хоризонт на жизнената сила за самоутвърждаване, отнасяна към динамичния аспект и всеобщността на достойнството. От страничен спрямо дисертацията ракурс лесно може да се види, при подходяща рефлексивност и критико-философски усилия, че едно предзададено динамизиране и развитие по планиран сценарий трудно може да

утвърди един самостоен субект извън онтологията на абсолютен дух или разум, задаващ стандарти и обхват на действие без възможност нещо да стане по начин, изпуснат от зоната на контрол и непредписан от самото начало в плана на битийния "архитект". Това няма как да не вкара достойнството в сферата на неотстраним механистичен тип метафизика, изключващ свободата на един конкретен и независим от свръхсетивно основание агент (Бог). В хегелианската по дух схема на дисертацията отделният индивид е само момент от цялото, от всеобщността на абсолютното единно. Едно в този смисъл парциално изследване на достойнството като регионална категория от гледна точка на дисертационния подход би могло да се отнесе единствено до привидността и снемането в по-висок ред и етап на развитие. Свободата остава възможна само откъм абсолюта, мислена в модуса на субектност като условие за възможност спрямо отделните субекти. Затова и когато в дисертацията се говори за "отношение и самоотношение", взети заедно, се има предвид отвъдчовешкото на достойнството: свръхсетивното. Това, разбира се, е онтология, мислена като онтология, като метафизика на битието откъм свръхсетивното. Конкретни остават действителните разлики, чието снемане в прехода от релационното на стойността към абсолютното на ценността сема и конкретните измерения на парциални ценности. Последните са свързани с различни социокултурни и историко-философски контексти, в които биха могли да се открият различни онтологеме на духовността като регионални медиатори и възможност да бъде схванато откъм тях и достойнството. Определени кристализации на опита в пределите на историята на философията, схващана като тип духовност с реални измерения и основаваща исторически несводими една към друга, несъизмерими концептуални структури, имат силата на "предметно условие", което обаче работи в границите на строго определен регион. Ако в "снемане" мислим "премахване/съхранение", можем да осмислим как динамиката на живите сили на духа поляга в склона на метафорична инфлация, в застиването в

концепт, който вече може да бъде собствен елемент на философски дискурс. Това обаче подсеща за много различни възможни парадигми, и все пак бих препоръчал избягването на мета-субекти за сметка на по-подходящи за изследването на достойнството като феномен многоканални преходи от априори към апостериори и възвръщане на потенциалността като открит хоризонт, в рамките на който то би могло да се промисли на терена на онтологемите – на терена на историко-философското схващане на духовността.

В изказаните бележки и частични възражения визирам възможността този труд да бъде разгърнат в монографичен труд след необходимите промени и доразвиване, като смятам, че определено притежава достойнството на дисертационен труд с ясно открити приноси и затова убедено **препоръчвам на членовете на уважаемото научно жури да гласуват с положителен вот** за присъждането на образователната и научна степен "доктор" по професионално направление 2.3 Философия (Онтология) на Цена Динчева Желязкова.

София,
26.05.2017

доц. д-р Кристиян Енчев